

CRNA GORA
Zavod za školstvo

PREDMETNI PROGRAM

PRIRODA I DRUŠTVO

I, II i III razred osnovne škole

Podgorica

2009.

Predmetni program

Priroda i društvo za I, II i III razred osnovne škole

Izdavač: Zavod za školstvo
Urednik: dr Dragan Bogojević
Lektura: Jasmina Radunović
Tehnička priprema Nevena Čabrilo
Štampa: "Obod" Cetinje
Tiraž: 500
Podgorica, 2009.

Izmjene predmetnog programa **Priroda i društvo** za I, II i III razred osnovne škole uradila je Komisija u sljedećem sastavu:

Nada Maras, predsjednica
Vesna Kipa, članica

Na osnovu javno-važećeg opšteg dijela obrazovnog programa za osnovno obrazovanje i vaspitanje koje je utvrđeno Rješenjem Ministarstva prosvjete i nauke od 23. marta 2004. godine (br. 01-1584), Savjet za opšte obrazovanje je na 47 sjednici, održanoj 25. 06. 2008. godine utvrdio izmjene predmetnog programa Priroda i društvo za I, II i III razred osnovne škole..

1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA

PRIRODA I DRUŠTVO

NAZIV PREDMETNOG PROGRAMA

PRIRODA I DRUŠTVO (I, II i III razred osnovne škole)

2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA

a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa

Predmet priroda i društvo zasnovan je na senzitivnom iskustvu prirode i društvenoj sredini. Predstavlja nastavak i usmjeravanje spontanog dječijeg istraživanja i otkrivanja međuzavisnosti pojava i procesa u prirodnom i društvenom okruženju. Ta saznanja se u nastavi proširuju i produbljuju.

Predmet je istovremeno i izvor informacija za upoznavanje načina kako što više saznati, a znanja povezati i upotrijebiti. Zato je poznavanje prirode i društva jedan od osnovnih nosilaca saznanjog razvoja u prvom ciklusu osnovne škole.

Predmet udružuje i sadržaje raznih naučnih područja, kako prirodnih i tehničkih (hemija, fizika, biologija, informatika, tehnika i tehnologija), tako i društvenih (istorija, geografija...).

Sadržaji predmeta su zasnovani na osnovnim pojmovima, koji omogućavaju nadgradnju u predmet priroda i predmet društvo u drugom ciklusu, a kasnije u trećem ciklusu u prirodne i društvene predmete.

S obzirom na raznolikost sadržaja i nastavnih metoda, omogućava se korelacija sa matematikom, maternjim jezikom, muzičkom i likovnom kulturom i fizičkim vaspitanjem.

b) Broj časova po godinama obrazovanja i oblici nastave

Predmetni program prirode i društva u prvom ciklusu je zastupljen sa ukupno 306 časova nastave; 102 časa godišnje, 3 časa nedjeljno.

U svakom razredu, od ukupnih 36 sedmica, 2 sedmice su predviđene za izlete, ekskurzije, dane kulture i sl., a 4 sedmice programskim sadržajem treba da popune škola i lokalna zajednica, tj. 36 časova u ciklusu (12 časova po razredu).

Razred	Oblici nastave	
	T	V
1.	70	20
2.	67	23
3.	65	25
Ukupno	202	68

S obzirom na prirodu predmeta, njegov sadržaj i način izvođenja nastave, koji se pretežno zasniva na vježbama, posmatranju i zaključivanju, to se u ovoj oblasti ne može precizno odrediti odnos teorijske nastave i vježbanja.

3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

Cilj predmeta je organizovanje nastave koja će omogućiti razvijanje spretnosti, sposobnosti i postupaka: upoređivanje, razvrstavanje upoređivanja, mjerenje, zapisivanje podataka, najavlivanje i zaključivanje, eksperimentisanje, izvještavanje. On navodi učenika/cu da razumije različite ljude i kulture, on pruža otvorenost za uvažavanje tuđih ideja, kao i smisao za razumijevanje događaja u prirodi i društvenom okruženju i izgrađuje teren za ekološki odnos prema sredini.

Posebno treba da se razvija osjećaj za događaje u prirodnom i društvenom okruženju, kao i svijest o važnosti čovjekovog razumnog djelovanja – kako u međusobnim, tako i u društvenim odnosima. Treba razvijati toleranciju prema drugima i drugačijem, kao i uvažavanje principa jednakosti među polovima.

Jedan od važnih opštih ciljeva predmeta je očuvanje prirodne okoline i suživota sa prirodom. Takođe, u prvom ciklusu nastave prirode i društva ostvaruju se sljedeći opšti ciljevi:

- a) *socijalni* (komunikacija, odnos učenik/ca – nastavnik/ca),
- b) *motivacijski* (radoznalost, istraživanje),
- c) *razvijanje radnih navika* (kako učiti),
- d) *moralno etički* (norme u ponašanju, rješavanje etičkih suprotnosti),
- e) *kreativnost* (eksperimentisanje),
- f) *fizičko-motorični ciljevi*,
- g) *emotivni ciljevi* (pozitivan odnos prema sebi i prirodi).

Pored već navedenih, ciljevi predmeta su i sljedeći:

- poznavanje sebe i drugoga, odnosi među ljudima, razvijanje tolerancije među rodovima;
- kompleksnost odnosa među ljudima (ljubav, poštovanje, saradnja, konflikti);
- razvijanje tolerancije prema drugačijima i uvažavanje principa rodne ravnopravnosti;
- razvijanje odnosa uvažavanja i poštovanja prema prirodnom, kulturnom i društvenom okruženju;
- razvijanje odnosa uvažavanja i poštovanja prema prirodnom, kulturnom i društvenom okruženju;
- sticanje saznanja o životu ljudi kroz vremenske periode i upoznavanje lokalne prošlosti;
- otkrivanje i upoznavanje žive i nežive prirode, razvijanje odgovornog odnosa prema prirodi;
- upoznavanje sa značenjem zdravlja i načinima njegovog očuvanja;
- sticanje sposobnosti pravilnog i sigurnog ponašanja u saobraćaju;
- razvijanje sposobnosti za orijentaciju u prostoru i vremenu;
- razvijanje sposobnosti za istraživački rad i usvajanje postupaka: posmatranje, razvrstavanje, mjerenje, eksperimentisanje, istraživanje i izvještavanje;
- organizovanje rada, upoznavanje zaštite pri radu.

4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

I Razred

Tema: Ko sam

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: - uočava sličnosti i razlike među ljudima.	Učenici/e: - kazuju svoje ime i prezime – pravilan način predstavljanja; - razgovaraju o uočenim razlikama (visina, boja kose, boja očiju itd).	Čovjek, pojedinac kao jedinstveno živo biće.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe. Matematika: upoređivanje po visini i boji. Likovna kultura: crtanje dječije figure.

5. Didaktičke preporuke

Pod rukovodstvom nastavnika/ce izvodi se situacijska igra uloga (npr. predstavljanje), a cilj kome treba težiti je razvijanje tolerancije prema drugačijem.

Tema: Ja i drugi

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca: upoznaje značaj pravila ponašanja (od pravila igre, pravila u porodici i školi).</p> <ul style="list-style-type: none"> - se upoznaje sa svojim pravima i obavezama u školi i porodici; - uočava važnost i značaj datog obećanja; - pravi razliku između lažnog i istinitog iskaza; - razlikuje različite emocije kod sebe i drugih (veselje, strah, ljutnja i žalost); - razvija sposobnost za sporazumijevanje; - uočava da treba uvažavati interes i potrebe drugih; - zna ko čini njihovu porodicu. <ul style="list-style-type: none"> - razlikuje kuću od stana, upoznaje pojedinosti vezane za izgled svoje kuće, zgrade; - imenuje prostorije u kući, stanu i prepoznaje njihovu namjenu; - uočava značaj održavanja higijene kuće ili stana. 	<p>Učenic/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o pravilima igre, pravilima u porodici i školi; - izvode igre uz poštovanje pravila i igre uloga. <p>Čitanje prigodnih tekstova.</p> <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o jednakim pravima: djece u školi (pravo na objašnjenje i objašnjavanje), pravo u kući (pravo zaštite, brige, sigurnosti, pravo na igru); - razgovaraju o dužnostima koje imaju u kući i školi; - razgovaraju o tome šta se dešava ako ne ispunimo dato obećanje; - razgovaraju o svojim osjećanjima (vezano za prava i dužnosti); - razgovaraju i dogovaraju se o tome šta, kad i kako će raditi zajedno; - razgovaraju o različitim mišljenjima; - razgovaraju o tome šta se može desiti ako se spor ne riješi; - učestvuju u rješavanju konfliktnih situacija u razredu; - razgovaraju o porodici ponaosob; - izrađuju porodično stablo. <p>Čitanje tekstova prigodnog sadržaja (npr. osjećaj odgovornosti za realizaciju dogovorenog).</p> <ul style="list-style-type: none"> - crtaju spoljašnji izgled kuće ili zgrade; - razgovaraju o načinima održavanja higijene u stanu (razgovor voditi u pravcu jednakosti među rodovima); - razgovaraju o mogućim opasnostima u kući-stanu (požar, poplava) i kome bi se obratili za pomoć (telefoni 92, 93, 94 ili komšije). 	<p>Pravila društvenog života (u porodici, školi, u kulturnom okruženju).</p> <p>Prava i dužnosti djeteta. Sporazumijevanje, sporazum i nesporazum među ljudima.</p> <p>Moja kuća - stan.</p>	<p>Fizičko vaspitanje: pravila igre. Muzička kultura: brojalice.</p> <p>Maternji jezik i književnost: govorne vježbe, čitanje teksta.</p> <p>Likovna kultura: crtanje članova porodice.</p> <p>Likovna kultura: crtanje kuće ili zgrade.</p> <p>Matematika: brojevi.</p>

5. Didaktičke preporuke

Poseban akcenat treba da bude na saznanju da u školi, razredu, važe određena pravila (uredno pohađanje nastave, ophođenje prema vršnjacima i odraslima, čuvanje školske imovine); da se poštuju unaprijed dogovorena pravila igre (npr. podjela grupe, »ispadanje« iz igre...), a od životnih pravila bazirati se na održavanju higijene i pravilnoj ishrani.

Razgovor o porodici vodimo uz fotografije, filmove, čitanje tekstova, igranje uloga itd.

Važne telefonske brojeve pamti po formi »devet dva«, »devet tri«, »devet četiri«.

Tema: Ja i moja škola

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - zna ime škole koju pohađa; - upoznaje osnovne prostorije u školi i njihovu namjenu; - upoznaje školsko dvorište; - doživljava sebe kao dio razreda; - poznaje osnovna školska pravila; - prepoznaje imena i prezimena svojih nastavnika/ca i vaspitača/ica. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - crtaju spoljašnji izgled školske zgrade; - obilaze osnovne prostorije u školi i razgovaraju o namjeni istih (akcentat je na učionici i kupatilu); - obilaze školsko dvorište; - razgovaraju o svojim obavezama u odjeljenjskom kolektivu; - igraju kolektivne igre. 	Moja škola, nastavnici/e i školska pravila.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe. Likovna kultura: crtanje učionice.

5. Didaktičke preporuke

Učenici/e treba da znaju namjenu prostorija koje koriste, a ostale prostorije namijenjene nastavnom i vannastavnom osoblju mogu da imenuju, bez ulaženja u njihovu namjenu.

Tema: Slavimo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - uočava da su neki dani u godini posebno važni, jer su im ljudi dali poseban značaj. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o danima koji su za njih posebno važni (rođendan, polazak u školu, porodična slavlja); - razgovaraju o načinima proslavljanja raznih praznika; - kolektivno i individualno izrađuju prigodne radove za Dan škole. 	Praznici.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe, čitanje prigodnih tekstova. Muzička kultura: slušanje i pjevanje odabranih pjesama. Likovna kultura: slikanje, modelovanje raznih ukrasa.

5. Didaktičke preporuke

Akcentat treba da bude na onome što je djeci najbliže i najrazumljivije, a to su konkretne aktivnosti ljudi i dešavanja u prazničnim danima, npr. ljudi imaju slobodne dane da bi porodica mogla da se okupi i zajedno sa prijateljima proslavi praznik. Tako se navodi slobodan dan za đake čime se omogućava zajedničko obilježavanje Dana škole, učestvovanje u školskoj priredbi i sl. O praznicima govorimo prigodno, uoči ili u toku praznika i povezujemo ih sa ličnim iskustvom učenika/ca u okviru njihove porodice. Prema svim navedenim praznicima treba izraziti poštovanje i uvažavanje. Ne treba insistirati na razumijevanju značaja i simbolike određenog praznika.

Tema: Bilo je nekad

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - razlikuje prošlost i sadašnjost u svom životu; - usvaja i upotrebljava osnovne vremenske izraze za određivanje događaja (prije, poslije, juče, danas, sutra, sedmica, dani u sedmici). 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o svojoj prošlosti; - izvode aktivnosti sa albumima, igračkama, spomenarima, slikovnicama iz njihovog ranog djetinjstva; - rade kolektivni pregled urađenih aktivnosti u jednoj sedmici. Čitanje priča koje opisuju, aktivnosti u danu, sedmici. Izrada vremenske trake djetetovog dana.	Moja prošlost: događaji iz mog života, šta smo radili u školi.	Likovna kultura: izrada lente vremena.

5. Didaktičke preporuke

Kada aktivnosti zahtijevaju da učenik/ca govori o sebi, treba poštovati njegovu/njenu privatnost. Važni događaji iz njegove/njene prošlosti mogu biti: kada se rodio/la, kad mu/joj je izrastao prvi zub, kad je prohodao/la, kad je pošao/la u vrtić, dobio/la brata ili sestru..., znanja koja je stekao/la. Akcenat je na prepoznavanju ciklusnih promjena, a ne na saznanju imena dana u sedmici. Učenici/e treba da učestvuju u planiranju školskih aktivnosti.

Tema: Moja okolina

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - upoređuje živa bića i okruženja u kojima živi, upoznaje sebe kao živo biće; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovoraju o živim bićima i njihovim okruženjima u okolini škole i kuće; - crtaju spoljašnje djelove tijela, različita živa bića; - posmatraju biljke i životinje u okruženju; - crtaju životinje (odrasle i mladunce); - oponašaju životinje; - osluškuju i oponašaju zvukove iz prirode; 	Bliža okolina i živa bića u njoj.	Maternji jezik i književnost: opisivanje. Matematika: upoređivanje. Likovna kultura: crtanje i oblikovanje. Muzička kultura: oponašanje zvukova iz prirode.
<ul style="list-style-type: none"> - prati i uočava promjene na biljkama i životinjama u skladu sa godišnjim dobima; - uočava čovjekove djelatnosti vezane za vremenski period. 	<ul style="list-style-type: none"> - obilaze travnjake, vrtove, parkove u različitim vremenskim periodima; - crtaju i lijepe prigodne crteže o čovjekovim aktivnostima vezanim za određeni vremenski period; - njeguju biljku u odjeljenju i prate njen rast (kolektivni rad pod vođstvom nastavnika/ce). 	Priroda se mijenja; izgled biljaka i životinja u godišnjim dobima; čovjekove djelatnosti su vezane za određeni vremenski period; rast i razvoj biljaka.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe i opisivanje. Matematika: mjerenje. Likovna kultura: slikanje godišnjih doba.
<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje živo i neživo u prirodi; 	<ul style="list-style-type: none"> - sakupljaju i uređuju zbirku od ostataka biljaka; - sakupljaju i uređuju zbirku predmeta od različitih materijala; 	Živa i neživa priroda.	Maternji jezik i književnost: opisivanje. Matematika: upoređivanje i razvrstavanje.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: - uočava da je hrana potrebna za rast i razvoj živih bića;	Učenic/e: - razgovaraju o potrebi za raznovrsnom ishranom; - gledaju filmove i čitaju prigodne tekstove o potrebi raznovrsne ishrane;	Hrana kao osnovni uslov za život živih bića.	
- prepoznaje kako on/a i drugi ljudi utiču na prirodu i kako mogu aktivno doprinijeti očuvanju prirodne okoline, kao i uređenju prostora u kome živi.	- posmatraju svoju neposrednu okolinu i predlažu kako lično mogu doprinijeti njenom očuvanju (početi od svojih dužnosti u održavanju higijene svog stambenog prostora).	Očuvanje sredine (ekološko vaspitanje), čovjek mijenja okolinu.	
- uočava saobraćajnice u okolini škole; - usvaja znanja o pravilnom i sigurnom kretanju (grupnom, uz odraslu osobu, na trotoaru i van njega, prelazak preko ulice...); - usvaja znanja o pravilnom ponašanju u prevoznim sredstvima.	- šetaju u blizini škole: posmatraju stazu za pješake, trotoar i označeni pješački prelaz; - igraju igre, rade dramatizaciju i simulaciju sa sadržajem iz saobraćaja; - vježbaju bezbjedno prelaženje na pješačkom prelazu sa semaforom ili bez njega; - gledaju filmove ili fotografije i razgovaraju o posmatranoj situaciji na ulici i u saobraćaju; - razgovaraju o vožnji automobilom i o sredstvima javnog prevoza.	Saobraćaj, sigurnost i ponašanje u saobraćaju.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe na osnovu posmatranog filma.
- razlikuje geografske i društvene objekte iz neposredne okoline škole (ulica, park, zgrade, kuće...).	- šetaju i posmatraju okolinu škole; - crtežom predstavljaju ravno i neravno zemljište; - crtaju po izboru objekat iz okoline škole.	Okolina škole dokle nam doseže pogled.	Likovna kultura: crtanje i modelovanje.

5. Didaktičke preporuke

Akcent je na neposrednom upoređivanju živih bića iz okoline škole, ali težimo da učenik/ca do kraja ciklusa upozna: travnjak, vrt, voćnjak, vinograd, šumu, park, stajaću i tekuću vodu, more, seosko domaćinstvo. Redoslijed, količina i kvalitet saznanja je specifičan za svaku školu i zavisi od njenog geografskog položaja i okruženja. Pri posmatranju živih bića učenike/ce usmjeravamo na spoljnje karakteristike, koje mogu sami/e da uoče, bez teorijskih objašnjenja.

Sadržaje o promjenama u prirodi treba obrađivati u skladu sa godišnjim dobima.

Saznanja o uticaju čovjeka na prirodu treba svesti na to da djeca sama uoče da se u njihovoj okolini nešto gradi i mijenja bez detaljisanja.

Sadržaje o saobraćaju početi razgovorom i igrama u razredu, a kasnije aktivno učestvovati u saobraćaju u okolini škole.

Tema: Zdravlje i ja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - saznaje da zdrava hrana, fizičke vježbe i odmor pomažu očuvanje zdravlja; - uočava važnost redovne njege tijela. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovoraju o dnevnim obrocima; - rade fizičke vježbe; - demonstriraju preventivno ponašanje pri jelu. Čitanje prigodnih tekstova o zdravlju.	Značaj fizičke aktivnosti; briga za zdravlje i ishrana.	Fizičko vaspitanje: vježbe oblikovanja. Maternji jezik i književnost: čitanje tekstova.

5. Didaktičke preporuke

Ova tema je prisutna u sva tri razreda prvog ciklusa. Osnovni cilj u realizaciji je promovisanje zdravog načina života bez teoretisanja i pukog usvajanja gotovih činjenica. Uspješnom korelacijom sa drugim nastavnim temama i adekvatnim sadržajima iz drugih nastavnih predmeta, a posebno animiranjem učenika/ca za sportske sekcije i sl., treba stvarati svijest o tome da je redovna briga o sopstvenom zdravlju permanentna i prisutna u svim aktivnostima djeteta.

U tom smislu jak motivacioni faktor jeste upoznavanje i primjeren razgovor sa raznim sportistima, medicinskim i ekološkim radnicima i sl.

Obim i dubina nastavnih sadržaja po razredima jasno je određena operativnim ciljevima i aktivnostima.

Tema: Šta mogu da uradim

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - određuje materiju ili tijelo prema vidljivim osobinama i razvrstava na osnovu jednog pokazatelja; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - pripremaju zbirke različitih materijala; - izrađuju zbirke na osnovu jedne osobine (boja, glatkost, hrapavost); - oblikuju tijela od plastelina, gline, tijesta; - preoblikuju tijela gnječenjem, vajanjem i rezanjem; 	Osobine materija i tijela.	Matematika: upoređivanje i klasifikacija.
<ul style="list-style-type: none"> - upoznaje osnovne i čulima uočljive osobine tečnosti; - prepoznaje neke tečnosti; - saznaje da neke tečnosti nijesu za ljudsku upotrebu; 	<ul style="list-style-type: none"> - prelivaju tečnost uz upotrebu različitih providnih posuda; - miješaju tečnosti (voda, ulje, sok, tečni deterdžent); 	Osobine tečnosti -nemaju stalan oblik, neke se rastvaraju u vodi, a neke ne.	Matematika: mjerjenje.
<ul style="list-style-type: none"> - prepoznaje oruđa i postupke za obradu materijala (papir, glina, slama...); - uočava neophodnost pripreme za rad. 	<ul style="list-style-type: none"> - preoblikuju papir presavijanjem (izrada aviona, čaše...); - režu papirne materijale (pravilan izbor oruđa), izrađuju ukrase; - rade spajanje lijepljenjem; - rade oblikovanje od prirodnih materijala (plodovi, slama, sjemena). 	Materijali i obrada.	Matematika: mjerjenje. Likovna kultura: oblikovanje.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - uočava vlastito kretanje, kretanje igračaka i životinja; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - izvode različite oblike kretanja: hodanje, trčanje, skakanje, preskakanje, poskakivanje na jednoj nozi, puzanje, penjanje; 	Kretanje.	Fizičko vaspitanje: oblici kretanja.
<ul style="list-style-type: none"> - uočava uticaj vremena na aktivnosti živih bića; - povezuje vrijeme i odgovarajuću aktivnost. 	<ul style="list-style-type: none"> - posmatraju aktivnosti ljudi i životinja u različitim vremenskim stanjima (vjetrovito, kišovito, oblačno); Čitanje prigodnih tekstova o uticaju vremena na život živih bića.	Vremenska stanja i uticaj na život živih bića.	Maternji jezik i književnost: čitanje tekstova.
<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje više načina slanja poruka; 	<ul style="list-style-type: none"> - simuliraju telefonski razgovor; - igraju uloge-pravilno i bezbjedno postupanje pri prirodnim nepogodama i drugim opasnostima; - demonstriraju postupke u slučaju nezgode i opasnosti; 	Etika telefonskog razgovora.	Maternji jezik i književnost: sporazumijevanje. Matematika: brojevi.
<ul style="list-style-type: none"> - poštuje uređivanje po dogovorenom kriterijumu. 	<ul style="list-style-type: none"> - rade sređivanje nastavnih listića, knjiga, sredstava i igračaka po dogovorenom kriterijumu, uz pomoć nastavnika/ce. 	Čuvanje i upotreba podataka i informacija.	

5. Didaktičke preporuke

Dio nastave može se izvoditi napolju, na igralištu i u školskom dvorištu. Učionica treba da ima sopstvenu zbirku raznih manipulativnih predmeta-igračaka. Zbirka može da se stvara postepenim sakupljanjem i darivanjem igračaka.

Zapažanje o vremenskim promjenama učenici/e bilježe u šeme upotrebljavajući jednostavne simbole. Aktivnost je svakodnevna i posvećuje joj se nekoliko minuta.

Aktivnost sređivanja po dogovorenom kriterijumu uključujemo u ostale nastavne sadržaje.

II Razred

Tema: Ko smo i kako živimo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - uočava da je svake godine stariji/a; - proširuje saznanja o razlikama između sebe i drugih (vršnjaka i ostalih); - uočava promjene kod sebe i sebi bliskih iz okruženja. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - na vremenskoj traci predstavljaju svoj život; - mjere svoju visinu; - razgovaraju i bilježe neke promjene kod sebe (promjene mliječnih zuba...); - razgovaraju o promjenama kod drugih, u porodici ili školi. 	Čovjek se mijenja; kvalitet života.	

5. Didaktičke preporuke

Vremenska traka treba da nastaje u toku razgovora sa djecom. Djeca mogu da ponesu album sa fotografijama, »radosnice« itd.

Tema: Drugi i ja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - uočava da ljudi koji žive ili rade zajedno stupaju u određene međusobne odnose (poštovanje, ljubav, prijateljstvo, saradnja, briga, ali i u razne konfliktne situacije i sl.); - uočava da i djeca imaju slobodu izbora kao i odrasli bez obzira na rod. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o međusobnim odnosima: u školi, igri, sportu, na ulici, zabavama...; - razgovaraju o prijateljstvu; - razgovaraju i predlažu rješavanje aktualnih konfliktne situacija u odjeljenjskoj zajednici; - razgovaraju o jednakim pravima oba roda; - razgovaraju o ličnoj slobodi izbora igara, igračkaka, sporta, zabave, drugova; - navode primjere za slobodan izbor igre, igračke, sporta, zanimanja, drugova/arica. 	Međusobni odnosi u kolektivu; sloboda izbora i jednakost među rodovima.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe; igre uloga.
<ul style="list-style-type: none"> - razvija razumijevanje različitosti među ljudima; 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o razlikama među ljudima i utvrđuju da su ljudi različitog roda (muški i ženski), različite boje kože (bijeli i obojeni), da govore raznim jezicima, da su različitog imovnog stanja; zdravi-bolesni, invalidi ili ljudi sa posebnim potrebama; 	Svi ljudi su različiti, ali su i ravnopravni.	
<ul style="list-style-type: none"> - razvija pozitivan odnos prema radu svih članova porodice; - razumije vrijednost rada svih članova porodice. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o poslovima koje obavljaju svi članovi porodice; - razgovaraju o potrebi uzajamne pomoći među članovima porodice. 	Odnosi u porodici; uzajamna pomoć u porodici.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe.

5. Didaktičke preporuke

U razgovoru treba voditi računa da se razvija odnos tolerancije prema drugačijem, u skladu sa opšteprihvaćenim normama ponašanja.

Osnovno je da se stvara klima uključivanja drugačijih, a ne isključivanja i izolacije. U tom smislu treba voditi računa o tome da se u duhu tolerancije ne promoviraju isključivosti. Prilikom obrade sadržaja mogu se upotrijebiti UNICEF-ove knjižice i Bukvar dječijih prava.

Tema: Moja škola i ja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - saznaje da škola ima svoj list, sportsku ekipu; - razvija osećanje pripadnosti »svojoj školi«. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - osmišljavaju i stvaraju priloge za školski list; - posmatraju svoju sportsku ekipu na treningu ili takmičenju; - učestvuju u kolektivnim aktivnostima škole; - posjećuju biblioteku i upoznaju njen značaj (kao izvor informacija); - učestvuju na raznim konkursima na nivou razreda ili škole. 	Škola; život u školi.	Maternji jezik i književnosti: grupno i individualno pisanje tekstova za školski list.

5. Didaktičke preporuke

Djeca treba da prave razrednu biblioteku i da klasifikuju knjige prema vrsti

Tema: Slavimo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: - razlikuje vjerske i državne praznike.	Učenici/e: - razgovaraju o načinima obilježavanja praznika; - razgovaraju o značaju vjerskih i državnih praznika.	Praznici.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe.

5. Didaktičke preporuke

Razgovarati o praznicima u vrijeme njihovog trajanja, ili neposredno prije njih. Za razgovor upotrebljavamo video-zapise, filmove, fotografije. Sadržajno se upotrebljavaju didaktičke preporuke za I razred.

Tema: Bilo je nekad

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: - uočava da je život ljudi u prošlosti bio drugačiji; - se upoznaje sa različitim vidovima života ljudi u prošlosti i danas; - upotrebljava vremenske izraze: dan, sedmica, mjesec, godina (kao vremenski interval); - vrednuje predmete iz prošlosti.	Učenici/e: - na osnovu slikovnog materijala, pripovijedanja svog djeda i babe, kao i na osnovu informacija iz raznih medija, razgovaraju o životu ljudi nekad i sad, o porodici, radu, hrani, igrama, učenju; - posmatraju stare kuće; - slušaju priče iz lokalne prošlosti; - gledaju crtane ili dokumentarne filmove sa istorijskim sadržajem, prilagođene uzrastu učenika/ca; - sakupljaju predmete i novac iz prošlosti; - razgovaraju o upotrebi predmeta iz prošlosti (nacionalni instrumenti); - slušaju priče iz prošlosti i razgovaraju o njima; - crtaju vremenske trake tekućeg mjeseca (zanimljivi, važni, neuobičajeni i smiješni događaji).	Život ljudi u prošlosti, stanovanje i poslovi kojima su se bavili.	Maternji jezik i književnost: čitanje odabranih tekstova, gledanje filma (tematika iz lokalne sredine). Muzička kultura: slušanje muzike. Likovna kultura: crtanje muzičkih instrumenata iz prošlosti.

5. Didaktičke preporuke

U proučavanju života ljudi u prošlosti za vremensku dimenziju predlažemo XX vijek - vrijeme života njihovih bližih predaka. Kao slikovno gradivo treba upotrijebiti i umjetničke reprodukcije. Po mogućnosti iskoristiti sve objekte lične i društvene sredine iz bliskog okruženja. Sa učenicima/ama je moguće napraviti dogovor o posjeti jednoj staroj kući. Primjereno uzrastu učenika/ca ukazati na različito shvatanje rodnih uloga i rodnih odnosa nekad i sad. Sadržaji iz ove teme mogu da se obrađuju uporedo sa temama »Moja okolina«, »Moja škola«, »Moja porodica«.

O životu u prošlosti govorimo u smislu drugačijeg, a ne u smislu manje važnog i zastarjelog. Obratiti pažnju na brojnost članova porodice u prošlosti i podjelu poslova prema rodu. Napraviti paralelu sa savremenom porodicom. Vremenska traka događaja nastaje istovremeno sa događajem, ali nije sama sebi svrha. Njena namjena je da se omogući što kvalitetnija percepcija i doživljaj prošlosti. Pri crtanju vodimo računa o logičkom slijedu događaja (prije, poslije, uzrok-posljedica).

Tema: Od kuće do škole

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - imenuje karakteristična živa bića u okruženju u kome živi; - saznaje da se živa bića rađaju, rastu, stare i umiru; - razvija razumijevanje o međusobnoj povezanosti živih bića; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - posmatraju živa bića u učionici, kod kuće i u široj okolini škole; - posmatraju stanište životinja i način ishrane; - razgovaraju o povezanosti živih bića; - crtaju životinje i biljke u svojim staništima; 	Životno okruženje u široj okolini škole; osobine živih bića; međusobna povezanost živih bića.	Likovna kultura: crtanje i modelovanje u plastelinu.
<ul style="list-style-type: none"> - opisuje promjene koje se ponavljaju u prirodi; - opisuje promjene koje prouzrokuje čovjek; - uočava da su nekad za životinje i biljke promjene u okruženju prijatne, a nekad štetne. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o promjenama u prirodi i njihovom uticaju na živu i neživu prirodu; - obilaze livadu, park, šumu itd. u različitim periodima godine; - razgovaraju o čovjekovim djelatnostima vezanim za godišnja doba; - razgovaraju i čitaju prigodne tekstove o promjenama u okruženju-prijatnim i štetnim po živa bića. 	Priroda se mijenja; živa bića u godišnjim i vremenskim promjenama.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe (opisivanje).
<ul style="list-style-type: none"> - uočava da su neke životinje ili biljke u okruženju slične, dok se druge razlikuju; - uočava da u različitim okruženjima žive različita bića; 	<ul style="list-style-type: none"> - posmatraju slike i filmove životinja i biljaka iz okruženja; - slušaju oglašavanja različitih životinja i oponašaju ih; 	Sličnosti i razlike životinja i biljaka iz okruženja.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe na osnovu slike ili filma.
<ul style="list-style-type: none"> - navodi šta je potrebno njemu/njoj, a šta drugim živim bićima za život; - uočava značaj raznovrsne ishrane za zdravlje ljudi; - saznaje da iz okoline nešto prima, prerađuje i daje okolini (izlučivanje); 	<ul style="list-style-type: none"> - brinu o životinjama i biljkama u široj okolini škole (njega); - razgovaraju o tome šta im je potrebno da bi se dobro osjećali; - razgovaraju o namirnicama, dnevnim obrocima i pripremi hrane; 	Potrebe za život živih bića, ishrana i sastav obroka.	Maternji jezik i književnost: izrada prijedloga menija zdrave hrane.
<ul style="list-style-type: none"> - zaključuje da ljudi i životinje imaju potomke (obično dva roditelja); - povezuje da su potomci slični roditeljima i međusobno, ali ne u potpunosti; - uočava da od različitog sjemena rastu različite biljke; - prepoznaje različite dijelove biljaka. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o porodici i iznose sopstvene sličnosti sa roditeljima, braćom i sestrama; - posmatraju životinje i njihove mladunce (na fotografijama i uživo) i ističu sličnosti; - crtaju (modeluju) ljude i životinje (odrasle jedinke i potomke); - kolektivno njeguju dvije različite biljke. 	Sličnosti i razlike između živih bića i njihovih potomaka.	Likovna kultura: crtanje i modelovanje.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - zaključuje da ljudi proizvode hranu; - uočava da ljudi pri proizvodnji hrane koriste alatke i mašine; - razlikuje jestive i nejestive biljke; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - posjećuju vrt, njivu, voćnjak; - razgovaraju sa proizvođačima o njihovim proizvodima; - posmatraju mašine koje se koriste u proizvodnji hrane; - posmatraju fotografije i čitaju tekstove o jestivim i nejestivim biljkama; 	Vrt, njiva i voćnjak; jestive i nejestive biljke.	
<ul style="list-style-type: none"> - uočava kako ljudi utiču na prirodu; - predlaže kako se može doprinijeti očuvanju i uređenju prirodne okoline. 	<ul style="list-style-type: none"> - posmatraju odvojeno odlaganje otpadaka ili smeća; - posjećuju gradilište, kamenolom ili deponiju. 	Očuvanje životne sredine (ekološko vaspitanje). Čovjek mijenja okolinu.	
<ul style="list-style-type: none"> - se upoznaje sa pravilima ponašanja u različitim prevoznim sredstvima karakterističnim za mjesto u kojem živi; - prepoznaje važne saobraćajne znake na putu od kuće do škole; - upoznaje opasnosti saobraćaja u različitim situacijama; - razlikuje značaj pravilnog i bezbjednog ponašanja na putu do škole; 	<ul style="list-style-type: none"> - čitaju prigodne tekstove o pravilnom ponašanju u različitim saobraćajnim sredstvima; - crtaju saobraćajne znakove koji su važni za pješaka i biciklistu; - simuliraju odgovarajuće ponašanje u različitim prevoznim sredstvima i na otvorenom prostoru; - razgovaraju o postupcima u slučaju nezgode u saobraćaju; 	Saobraćaj, sigurnost u saobraćaju i ponašanje učesnika u saobraćaju.	Likovna kultura: izrada saobraćajnih znakova.
<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje zemljane površine u okolini škole; - pravilno se orijentiše u okolini škole pomoću poznatih objekata prirodne ili društvene sredine. 	<ul style="list-style-type: none"> - posjećuju različite zemljane površine u široj okolini škole; - daju prijedloge ličnog doprinosa u uređenju i očuvanju izgleda šire okoline škole; - određuju svoj položaj u odnosu na objekte iz okoline škole (ispred, iza, lijevo, desno); - navode kako mogu sami/e doprinijeti uređenju izgleda okoline. 	Šira okolina škole; orijentacija.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe (opisivanje).
<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje osnovne oblike reljefa u blizini škole; - upoznaje karakteristike (društvene i geografske) u široj okolini škole; - uočava na konkretnom primjeru kako čovjek mijenja okolinu. 	<ul style="list-style-type: none"> - šetajući posmatraju karakteristike šire okoline škole; - crtaju (modeluju) svoju ulicu; - razgovaraju o izgledu okoline škole. 	Šira okolina škole.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe. Likovna kultura: crtanje (modelovanje).

5. Didaktičke preporuke

Biramo okruženja koja su u **široj okolini škole** (naselje ili dio grada...) i tako nadograđujemo saznanja iz I razreda i planiramo šta će učenik/ca saznati u III razredu. Redosljed, količina i kvalitet saznanja specifičan je za svaku školu i zavisi od geografskog položaja i okoline škole.

Podstičemo ih da otkrivaju jednostavne veze između biljaka i životinja. Razvijamo pozitivna osjećanja prema životinjama i primjerom otklanjamo predrasude »lisica je štetočina«, »magarac je glup«...

U sadržajima koji govore o tome kako čovjek mijenja okolinu, podstičemo učenike/ce ka traženju vlastitih rješenja za sprečavanje i ublažavanje nastalih problema.

Kod obrade sadržaja o saobraćaju potrebno je utvrditi primjenu svijetle odjeće i drugih znakova za osvjjetljavanje i upozoravanje, posebno kada učestvujemo u saobraćaju pri slaboj vidljivosti. Primjeri preporuka za ponašanje: upotreba kacige pri vožnji bicikla i rolera, vezivanje sigurnosnih pojaseva, upotreba svjetlosnih znakova i tehnički ispravnih vozila.

Tema: Zdravlje i ja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - uočava da se ljudi bolje osjećaju ako su redovno fizički aktivni; - proširuje saznanja i vještine koje mu/joj omogućavaju da brine o vlastitom zdravlju; - shvata značaj raznovrsne ishrane; - uočava važnost čuvanja zdravlja zuba. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - se kreću u prirodi i rade fizičke vježbe; - razgovaraju o povredama i bolestima koje su preležali; - razgovaraju o preventivnom ponašanju; - posjećuju školsku stomatološku ordinaciju. 	Značaj fizičke aktivnosti; briga za zdravlje i ishrana.	Fizičko vaspitanje: <ul style="list-style-type: none"> - vježbe oblikovanja i razni oblici kretanja.

5. Didaktičke preporuke

Podsticati djecu da pripremaju pitanja u vezi zdravstvenih problema svojih zuba, kao i karakterističnih problema svoje porodice.

Tema: Šta mogu da uradim

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - određuje osobine materijala; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - prikupljaju zbirke materijala (kamen, drvo, zemlja, vuna, papir, tekstil, metal, plastika...); - izrađuju razredne i individualne zbirke po zadatim kriterijumima; 	Osobine materijala.	
<ul style="list-style-type: none"> - upoznaje agregatna stanja vode (led, snijeg, voda kao tečnost); - uočava da su led i snijeg voda u tvrdom obliku; 	<ul style="list-style-type: none"> - rade igre sa snijegom i ledom; - posmatraju zamrzavanje vode i otopljanje leda i snijega; 	Led i snijeg su voda u čvrstom stanju.	
<ul style="list-style-type: none"> - povezuje različite materijale i postupke obrade; - zapaža važnost pripreme za rad; - uočava da pri radu nastaju otpaci koje treba da skloni; 	<ul style="list-style-type: none"> - rade oblikovanje papira presavijanjem: papirna kapa, brod, avion...; - rade rezanje papirnih materijala (papir i tanki karton) - ukrasi od papira, modeli namještaja; - izrađuju i boje predmete od gline ili plastelina; 	Osobine materijala izrađenog predmeta.	
<ul style="list-style-type: none"> - upoznaje sredstva za kretanje i pomagala; - prepoznaje tragove kretanja; 	<ul style="list-style-type: none"> - ostavljaju i posmatraju tragove u vlažnom pijesku, blatu; - posmatraju i razvrstavaju tragove ljudi, životinja i vozila; 	Tragovi kretanja – sredstva i pomagala.	

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upoznaje stanje ravnoteže; - zaključuje da se tijela u kretanju mogu zaustaviti; 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izvode različite oblike kretanja i mirovanja sopstvenim tijelom i manipulišu različitim predmetima; - održavaju ravnotežu sopstvenog tijela u različitim uslovima: na niskoj gredi, švedskoj klupi, raznim objektima u prirodi i sl.; - izvode vježbe dovođenja vage u ravnotežni položaj; 	Ravnoteža.	<p>Likovna kultura: modelovanje.</p> <p>Fizičko vaspitanje: oblici kretanja i mirovanja; vježbe na gredi.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - uočava vezu između kretanja Sunca i dijelova dana; - razvija razumijevanje dana i noći; 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o aktivnostima vezanim za određeni dio dana (jutro, prije podne, podne, popodne, večer, noć); - crtaju - dječije predstave o tome gdje je Sunce noću; 	Periodi dana.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe.
<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje vremenski slijed događaja; - uočava događaje po vremenskom slijedu: sada, prije, poslije, danas, juče, sutra, dani u sedmici; - upoznaje kalendar; - upoznaje vremenske pojave - oblaci i vjetar; 	<ul style="list-style-type: none"> - rade upoređivanje sličica po vremenskom slijedu događaja; - crtaju pojedine etape događaja; - rade određivanje vremena uz imenovanje dana u sedmici; - upotrebljavaju kalendar za označavanje važnih datuma; - posmatraju vremenske pojave; - razgovaraju o vremenskim pojavama; - crtaju vremenske pojave; 	<p>Vremensko određivanje događaja.</p> <p>Oblaci i vjetar.</p>	Maternji jezik i književnost: govorna vježba - priča po nizu slika.
<ul style="list-style-type: none"> - se upoznaje sa različitim načinima prenosa informacija; - uvježbava da pomoću jednostavne tehnologije sačuva i upotrijebi podatke; 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o različitim načinima slanja informacija; - upotrebljavaju kasetofon pri učenju; - upotrebljavaju odgovarajuću kompjutersku opremu; 	Čuvanje i upotreba podataka i informacija.	Upotreba računara u nastavi maternjeg jezika i likovne kulture.
<ul style="list-style-type: none"> - razvija sposobnosti za grafičko komuniciranje u prirodnim naukama i tehnicima. 	<ul style="list-style-type: none"> - crtaju jednostavne oblike slobodnom rukom; - crtaju sastavne djelove posmatranih predmeta i aparata (bicikl - točak, telefon- slušalica). 	Grafičko prikazivanje.	Matematika: linije.
<ul style="list-style-type: none"> - razvija sposobnost sređivanja podataka (upotreba jednostavnih simbola). 	<ul style="list-style-type: none"> - izrađuju jednostavne tabele-redosljed učenika/ca (azbučni i drugi mogući redosljed); - posjećuju biblioteku, razgledaju i pozajmljuju knjige; - posjećuju izložbe, zbirke, muzeje; - crtaju jednostavne tabele za upisivanje podataka. 	Obrada podataka i informacija.	Matematika: grafičko prikazivanje.

5. Didaktičke preporuke

Osobine materijala učenici/e određuju u toku procesa rada (rad u paru) – operativno (npr. osobine materijala koji plove, a koje utvrđuju tako što ih puštaju u vodu). Zbirke materijala treba da pripremaju po zajedničkoj osobini (zbirka drvenih igraćaka itd.).

U mjestima gdje je to izvodljivo, stanja vode upoznavati kada pada snijeg. Od snijega treba da oblikuju, grade, u snijegu ostavljaju tragove, posmatraju topljenje pahuljica na dlanu. Gdje nema snijega, učenici/e zamrzavaju vodu i tope led. Vodu mogu zamrzavati u posudama različitog oblika i komentarisati tako dobijene oblike.

U svakoj učionici gdje se izvodi obrada materijala, treba da bude pripremljena prva pomoć. Za realizaciju ovih aktivnosti, potrebna su odgovarajuća i sigurna pomoćna sredstva. Učenici/e za svaki rad zaštićuju sebe i radnu površinu, štedljivo upotrebljavaju materijale i vode računa o otpacima.

Prilikom obrade sadržaja o vremenskim pojavama, učenici/e treba da povezuju vremenske pojave i promjene u prirodi zavisno od godišnjeg doba. Kretanje vjetra treba posmatrati na pomjeranju grana, letu balona, zmaja itd.

III Razred

Tema: Ko sam i šta radim

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none">- razvija saznanja da u školi stiče znanja, nova poznanstva i prijateljstva;- saznaje da u školi može i da se igra ili bavi sportom;- uočava da u školi postoji vrijeme za rad, slobodne aktivnosti i odmor;- shvata da je za uspješno učenje potrebno pravilno rasporediti vrijeme;- saznaje kako treba pravilno da rasporedi vrijeme za učenje, igru i odmor;- uočava da van škole može da koristi različite izvore znanja: članove porodice, rodbinu, prijatelje, knjige i druge medije.	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none">- razgovaraju o znanju i prijateljima koje su stekli/e u školi;- razgovaraju o ličnom učešću u sportskim i drugim sekcijama;- razgovaraju o važnosti slobodnih aktivnosti i odmoru u školi;- razgovaraju o važnosti znanja i pravilnog korišćenja vremena za uspješan rad i kvalitetan život;- prave raspored rada kod kuće;- razgovaraju o načinima korišćenja izvora znanja;- izrada dnevnog plana rada - za učenje, igru i odmor;- razgovaraju o tome šta su naučili/e od roditelja, braće, sestara, djeda i babe;- razgovaraju o znanjima stečenim iz knjiga i ostalih sredstava informisanja;- objašnjavaju kako kod kuće mogu da stiču znanje.	Škola i znanje; značaj znanja i načina učenja.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - uočava da ljudi neke djelatnosti moraju obavljati, a druge obavljaju jer tako žele; - razlikuje rad kao nužnu djelatnost od slobodne aktivnosti; - razlikuje vrste zanimanja; - razlikuje zanimanje od hobija; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o tome da svi rade (djeca idu u školu da uče, odrasli obavljaju svoja redovna zanimanja); - razgovaraju o zanimanjima svojih roditelja i njihovim hobijima; - čitaju tekstove o zanimanjima; - razgovaraju o tome da nema podjele na tipično ženska i muška zanimanja; - pišu za školski list na temu - Želim da budem - ... , i sl.; - razgovaraju sa sugrađaninom/sugrađankom koji/a se bavi neobičnim zanimanjem; - navode posao koji obavljaju njihovi roditelji; 	Rad: zanimanje, slobodne aktivnosti i hobi.	Maternji jezik i književnost: govorna i pismena vježba na temu »Želim da budem« i sl.
<ul style="list-style-type: none"> - zaključuje da ljudi proizvode dobra koja su im potrebna za život; - saznaje da su ljudi i potrošači dobara koje proizvode; - uočava da pri proizvodnji nastaju otpaci i ima svijest o potrebi i važnosti brige za okolinu; 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o povezanosti rada i kvaliteta života; - razgovaraju o tome šta se proizvodi u njihovom mjestu; - razgovaraju o pravilnom odnosu prema životnoj sredini; - posjećuju obližnji proizvodni pogon, zanatsku radionicu ili poljoprivredno dobro; - predlažu ideje za otklanjanje otpada; 	Proizvodnja, potrošnja i otpaci.	
<ul style="list-style-type: none"> - razumije značaj novca - zna da novac dobijamo kao nadoknadu za obavljene rad; - razlikuje osnovne apoene novca (papirni i kovani novac). 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o značaju novca - kako ga zarađujemo i za šta ga upotrebljavamo (novcem kupujemo ono što ne možemo sami da proizvedemo); - igraju uloge -»Trgujemo«; - crtaju osnovne apoene novca. 	Novac; zarada i upotreba.	Matematika: apoeni novca.

5. Didaktičke preporuke

Sadržaje o radu treba obrađivati tako da se promoviše ravnopravnost rodova, npr. mama naučnica, direktorica, policajka..., tata kuvar, vaspitač, učitelj... Sadržaje treba povezati sa upoznatim sadržajima iz drugog razreda - »Odnosi u porodici«.

Tema: Drugi i ja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uočava nužnost saradnje i tolerancije u odjeljenjskom kolektivu; - shvata zašto treba poštovati prava i potrebe drugog u kolektivu; - razumije da drugarstvo podrazumijeva spremnost da se drugu/arici pomogne i da se sa njim/njom saraduje; 	<p>Učenice/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o primjerima važnosti saradnje, uvažavanja i poštovanja drugih; - razgovaraju o primjeru zajednica, grupa ljudi ili djece koje moraju da funkcionišu na temeljima saradnje, tolerancije i drugarstva (odjeljenje, razred, porodica, komšilik...); - posmatraju dokumentarni film - konkretni primjeri ukazivanja pomoći drugim ljudima (Crveni krst, Crveni polumjesec, Save the children); - govore o vlastitim iskustvima ukazivanja pomoći drugim ljudima i obratno; - učestvuju u humanitarnim akcijama koje sprovodi škola; - navode primjere drugarstva iz škole i van nje; 	<p>Život u odjeljenjskom kolektivu, saradnja i tolerancija.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: govorne vježbe na osnovu odgledanog filma.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - uočava nužnost saradnje i tolerancije među ljudima; - uočava da svaki čovjek živi u određenoj zajednici i da niko ne može da živi sam; - razlikuje neke tipove zajednica: porodica, odjeljenjski kolektiv, razred, stanari zgrade...; - uočava da je dobro ako ljudi pomažu jedni drugima; - razvija osjećaj solidarnosti; - uočava da zajednica ljudi opstaje ako postoji solidarnost, tolerancija, međusobno poštovanje i sl. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o mogućnostima pomaganja ljudima kojima je ta pomoć neophodna; - razgovaraju o potrebama ljudi sa kojima žive zajedno; - razgovaraju o modelima porodica (potpuna - tročlana, višečlana; nepotpuna - razvedeni roditelji, samohrani roditelj, smrt roditelja...); - čitaju odabrane tekstove o primjerima solidarnosti u zajednici; - organizuju pomoć ljudima kojima je ona potrebna; - razgovaraju sa aktivistima humanitarnih organizacija i upoznaju se sa UNICEF-ovim knjižicama; - prepoznaju solidarnost na primjerima. 	<p>Saradnja među ljudima.</p>	

5. Didaktičke preporuke

Kada govorimo o tipovima porodica, u raspravu treba uključivati one učenike/ce koji/e žele da komentarišu. Na taj način se neće promovisati samo jedan model porodice, a djeca iz nepotpunih porodica neće biti izložena neprijatnostima.

Tema: Moja škola

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - zna ime naselja ili dijela grada u kome se nalazi njegova/njena škola; - zna ulicu u kojoj je škola; - objašnjava put od svoje kuće do škole; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - zapisuju ime naselja ili dijela grada u kome se nalazi škola; - zapisuju adresu u kojoj je škola; - razgovaraju o značajnim objektima u okolini škole; - crtaju put od kuće do škole i označavaju položaj bitnih objekata; 	Moja škola u mome mjestu.	Maternji jezik i književnost: pravopis.
<ul style="list-style-type: none"> - zaključuje da se život u školi odvija po određenom rasporedu koji je nužno poštovati; - razvija osjećaj za poštovanje osnovnih školskih pravila (uredno pohađanje nastave - dolazak na nastavu na vrijeme, ponašanje u školi i van nje...); - razumije da je dužan/na da čuva školsku imovinu; - shvata da u školi može da potraži pomoć učitelja, psihologa ili pedagoga, logopeda, bibliotekara, školskog stomatologa i sl. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o neophodnosti poštovanja školskih pravila; - posmatraju dijafilm »Pričala mi je školska klupa«; - pišu sastav na temu »Pričala mi je školska tabla, klupa ...«; - razgovaraju o tome kome će se obratiti za pomoć u školi. 	Život i rad u školi.	Maternji jezik i književnost: govorna i pismena vježba na odgovarajuću temu.

5. Didaktičke preporuke

Nastavni sadržaj - Moja škola u mome mjestu - služi u cilju postizanja što bolje orijentacije učenika/ca radi njegove/njene lične bezbjednosti. Korisno je izvoditi razne situacijske igre, koje će nekom pomoći da pronađe školu, prostorni okvir, ili dio grada u kome učenik/ca živi.

Sadržaj - Život i rad u školi - čuvanje školske imovine raditi kao osnovu za tehniku u IV razredu. Možemo tražiti od učenika/ca prijedloge za materijale od kojih bi pravili kvalitetniji namještaj u učionici.

Tema: Slavimo

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi-sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - saznaje o praznicima u svom mjestu i načinu njihovog proslavljanja; - imenuje praznike: Dan škole, Dan mjesta, važniji vjerski praznici, Nova godina, Dan žena, Praznik rada...; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o praznicima uoči ili u toku praznika; - razgovaraju o razlozima proslave (samo na nivou informacije); - razgovaraju o aktivnostima ljudi vezanim za proslavu praznika; - izrađuju tekstualne i likovne čestitke; - učestvuju u manifestacijama koje prate praznike; 	Praznici u mjestu.	Maternji jezik i književnost: pisanje čestitki. Muzička kultura: slušanje muzike. Likovno vaspitanje: crtanje čestitki.
<ul style="list-style-type: none"> - upoznaje se sa raznim svečanostima koje se organizuju u mjestu (maskenbali, karnevali, Dani kulture...). 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o svečanostima uoči ili u toku održavanja; - pripremaju se za učestvovanje u svečanostima (izrada maski). 	Svečanosti u mjestu.	

5. Didaktičke preporuke

Kada je riječ o vjerskim praznicima, tokom razgovora treba poštovati privatnost učenika/ca i izražavati uvažavanja prema porodičnim vrijednostima vezanim za svetkovanje vjerskih praznika.

O razlozima zbog kojih se praznuju praznici, ne treba detaljisati i ulaziti u dublja istorijska, sociološka ili religiozna objašnjenja.

Tema: Bilo je nekad

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - razlikuje i vrednuje predmete koji su pripadali njegovim/njenim precima (stare vrijednosti, nakit, garderoba...); - saznaje o načinu života, oblačenju, zabavi njihovih baka i djedova; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - posmatraju i razgovaraju o raznim predmetima koje su koristili njihovi preci; - prikupljaju podatke (roditelji, babe, djedovi) o životu u prošlosti; - razgovaraju o podjeli poslova prema rodu u prošlosti; - razgovaraju o brojnosti članova porodice u prošlosti; - slušaju muziku iz doba njihovih predaka; - crtaju muzičke instrumente iz doba predaka; - igraju omiljene igre svojih predaka; 	Nasljeđe; šta su nam preci ostavili.	Maternji jezik i književnost: referisanje. Muzička kultura: crtanje instrumenata iz prošlosti. Fizička kultura: narodna kola.
<ul style="list-style-type: none"> - saznaje kako je škola izgledala u prošlosti; - uočava razlike u izgledu škole nekad i sad; 	<ul style="list-style-type: none"> - na osnovu slikovnog materijala i tekstova razgovaraju o izgledu škole u prošlosti; - razgovaraju o razlikama u izgledu škole nekad i sad; - crtaju svoju predstavu izgleda škole u prošlosti; 	Moja škola u prošlosti.	Likovna kultura: izgled moje škole nekad i sad – crtanje.
<ul style="list-style-type: none"> - uočava promjene u izgledu mjesta; - zna neke važne ličnosti iz prošlosti koje su na bilo koji način vezane za mjesto. 	<ul style="list-style-type: none"> - sakupljaju podatke iz raznih izvora informacija o životu u prošlosti svoga mjesta; - razgovaraju o objektima iz prošlosti svog mjesta; - čitaju narodne priče i upoznaju običaje svog mjesta; - razgovaraju sa značajnom kulturnom ličnošću svog mjesta; - sakupljaju stare razglednice i fotografije svog mjesta; - obilaze kulturno-istorijske znamenitosti svoga mjesta; - posjećuju muzej ili zbirku eksponata. 	Moje mjesto u prošlosti.	Maternji jezik i književnost: čitanje priča i pjesama vezanih za pojedina mjesta i običaje.

5. Didaktičke preporuke

Djeca treba da prave razredne zbirke predmeta iz prošlosti i panoje sa fotografijama svoje škole i mjesta u prošlosti.

Tema: Moje mjesto

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upoznaje zemljište svoga mjesta; - razlikuje ravno od neravnog zemljišta; - zaključuje da zemljište može biti obradivo i neobradivo; - uočava da se zemljište mora čuvati od zagađivanja; - razvija ekološku svijest; 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - posmatraju i razgovaraju o zemljištu u svom mjestu; - posmatraju različite oblike obradivog i neobradivog zemljišta u svom mjestu; - sade biljku u učionici; - posjećuju mjesta gdje se zagađuje zemljište; - čitaju tekstove o primjerima zagađivanja zemljišta; - čitaju tekstove i gledaju filmove o načinima očuvanja zemljišta; - nabrajaju primjere zagađivanja zemljišta u svom mjestu; 	<p>Zemljište - ravno i neravno, obradivo i neobradivo.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: čitanje prigodnih tekstova i vođenje razgovora o gledanom filmu.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - zna vode u svom mjestu; - razlikuje tekuće od stajaćih voda; - uočava da se vode mogu zagađivati; - zaključuje da se za piće koristi prečišćena voda; - shvata značaj vode za živa bića; - zaključuje da treba štedjeti vodu. 	<ul style="list-style-type: none"> - posmatraju vode u svom mjestu; - crtaju tekuće i stajaće vode; - gledaju film o zagađivanju vode; - čitaju priče o načinima zagađivanja voda; - razgovaraju o zagađivanju voda u svom mjestu; - vrše jednostavno prečišćavanje vode (taloženje, cijedenje, prokuvavanje); - razgovaraju o značaju vode za živa bića; - prate aktivnosti sa zasađenom biljkom (voda je uslov za život), voda u održavanju higijene, voda u ishrani...; - posmatraju i komentarišu film o štednji vode. 	<p>Vode u mom mjestu- tekuće i stajaće; značaj i zagađivanje.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: čitanje priča i pjesama o vodama u svom mjestu.</p> <p>Likovno vaspitanje: crtanje tekućih i stajaćih voda.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznaje biljke karakteristične za mjesto u kome živi; - razlikuje listopadne i zimzelene biljke; - razlikuje jestive i nejestive biljke; - prepoznaje voće, povrće i žitarice; - uočava neke ljekovite biljke u mjestu; - upoznaje neke ukrasne biljke; - uočava promjene na biljkama u zavisnosti od godišnjeg doba; - shvata da su za život biljke neophodni voda, svjetlost i vazduh; - prepoznaje životinje u svom mjestu; - povezuje životinje i staništa; - razlikuje domaće i divlje životinje; 	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> - posmatraju i prikupljaju informacije o biljkama svog mjesta; - sakupljaju lišće listopadnih i zimzelenih biljaka; - razvrstavaju biljke na jestive i nejestive; - izrađuju slikovni pano voća, povrća i žitarica; - sakupljaju ljekovite biljke; - crtaju ukrasne biljke; - pišu tekstove o izgledu biljaka zavisno od godišnjeg doba; - izvode ogled sa zasađenom biljkom o neophodnosti vode, svjetlosti i vazduha za život; - posmatraju i razgovaraju o životinjama iz mjesta; - posmatraju izgled životinja; 	<p>Biljke mog mjesta.</p> <p>Životinje mog mjesta.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: čitanje i pisanje tekstova o biljkama.</p> <p>Likovno vaspitanje: crtanje biljaka.</p> <p>Maternji jezik i književnost: pisanje prigodnih sastava o biljkama i životinjama – posebno kućnim ljubimcima.</p> <p>Muzička kultura: slušanje muzike (Karneval životinja - Sams).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - zaključuje da su biljke hrana životinjama, a da su neke životinje mesožderi; - zapaža uslove za život životinja; - zaključuje da su neke životinje kućni ljubimci; - uočava da se aktivnosti životinja mijenjaju zavisno od smjene godišnjih doba; 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o ishrani životinja; - posjećuju seosko gazdinstvo i razgovaraju o ishrani domaćih životinja; - razgovaraju o svojim kućnim ljubimcima; - razgovaraju o uslovima za kvalitetan život životinja; - razgovaraju o tome kako vremenske prilike utiču na ponašanje životinja; - čitaju tekstove o pripremanju divljih životinja za zimu; - izrađuju slikovni pano domaćih i divljih životinja i kućnih ljubimaca; 		
<ul style="list-style-type: none"> - uočava da ljudi u mjestu imaju svoje obaveze, prava i dužnosti; - zaključuje da odrasli moraju da rade i zarađuju za život; - razlikuje zanimanje svojih roditelja i rođaka; - imenuje neka zanimanja karakteristična za važne zgrade u mjestu (škola, Dom zdravlja, prodavnica...); - razlikuje zanimanje od hobija. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o obavezama svojih roditelja; - razgovaraju o pravima i dužnostima svojih roditelja; - razgovaraju o tome kako njihovi roditelji zarađuju za život; - razgovaraju o važnosti učenja za izbor budućeg zanimanja; - pišu sastave o zanimanjima svojih roditelja ili rođaka; - posjećuju prodavnicu i razgovaraju sa zaposlenima; - razgovaraju o omiljenom ili neobičnom hobiju; - sakupljaju sličice, klikere, salvete, igračke... i prave lične ili odjeljenjske zbirke; - vrše razmjenu sakupljenih predmeta. 	<p>Život i rad u mjestu; zanimanja i hobiji.</p>	<p>Maternji jezik i književnost: čitanje i pisanje sastava o životu i radu ljudi u mjestu – zanimanja i hobi.</p> <p>Maternji jezik i književnosti: pisanje pismenih vježbi u vezi sa zanimanjima.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - uočava da ljudi u mjestu imaju svoje obaveze, prava i dužnosti; - zaključuje da odrasli moraju da rade i zarađuju za život; - razlikuje zanimanje svojih roditelja i rođaka; - imenuje neka zanimanja karakteristična za važne zgrade u mjestu (škola, Dom zdravlja, prodavnica...); - razlikuje zanimanje od hobija; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o obavezama svojih roditelja; - razgovaraju o pravima i dužnostima svojih roditelja; - razgovaraju o tome kako njihovi roditelji zarađuju za život; - razgovaraju o važnosti učenja za izbor budućeg zanimanja; - pišu sastave o zanimanjima svojih roditelja ili rođaka; - posjećuju prodavnicu i razgovaraju sa zaposlenima; - razgovaraju o omiljenom ili neobičnom hobiju; - sakupljaju sličice, klikere, salvete, igračke... i prave lične ili odjeljenjske zbirke; - vrše razmjenu sakupljenih predmeta; 	Život i rad u mjestu; zanimanja i hobiji.	Maternji jezik i književnost: čitanje i pisanje sastava o životu i radu ljudi u mjestu – zanimanja i hobi.
<ul style="list-style-type: none"> - uočava da u mjestu postoje zgrade koje su važne za život svih stanovnika (ne upotrebljavati pojam ustanove); - uočava osnovnu namjenu važnih zgrada; 	<ul style="list-style-type: none"> - posjećuju važne zgrade u mjestu; - razgovaraju o posmatranim zgradama u mjestu; - razgovaraju o njihovoj važnosti za život i rad stanovnika; - pozivaju u goste zaposlene u tim objektima; 	Važne zgrade u mjestu.	Maternji jezik i književnost: vođenje intervjua.
<ul style="list-style-type: none"> - uočava razvoj svog mjesta; - objašnjava po kome ili po čemu je mjesto dobilo naziv; - razlikuje naselje u mjestu u kome žive; - upoznaje nazive ostalih naselja u mjestu; - uočava da postoje mala i velika naselja. 	<ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o nazivu svog mjesta; - sakupljaju razglednice ili fotografije sa motivima svog mjesta; - izrađuju pano »Moje mjesto nekad i sad«; - razgovaraju o naseljima u svom mjestu; - razgovaraju o razlikama između sela i grada. 	Naselja - mala i velika.	

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - uočava promjene u prirodi koje se ponavljaju i uslovljene su smjenom godišnjih doba; - uočava međusobnu povezanost živih bića; - zaključuje da svim živim bićima za život treba: hrana, voda i vazduh, kao i da im je potrebna zdrava i nezagađena okolina; - obrazlaže kako ljudi utiču na promjene u prirodi u mjestu; - se upoznaje sa najvažnijim problemima zagađivanja u svom mjestu; 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - prate i bilježe promjene na biljkama i aktivnosti ljudi i životinja u zavisnosti od godišnjeg doba; - crtaju i slikaju promjene u prirodi u zavisnosti od godišnjeg doba; - čitaju tekstove o važnosti zdrave hrane, čiste vode i vazduha za život živih bića; - razgovaraju o uticaju ljudi na okolinu; - izrađuju liste prijedloga za očuvanje svog mjesta (prigodne parole, pisanje pisma gradonačelniku...); - predlažu kako mogu da doprinesu očuvanju prirodne okoline; 	Priroda se mijenja; čovjek mijenja prirodu.	Maternji jezik i književnost: gledanje filma o ugroženim biljnim i životinjskim vrstama. Likovna kultura: promjene u prirodi u zavisnosti od godišnjih doba – crtanje.
<ul style="list-style-type: none"> - uočava da saobraćaj omogućava prevoz ljudi i robe; - zna kako se odvija saobraćaj u njegovom/njenom mjestu; - zna kojim saobraćajnim sredstvima se saobraća; - ukazuje na pravilno ponašanje u sredstvima javnog saobraćaja; - imenuje karakteristična zanimanja u saobraćaju; - razlikuje pravilno od nepravilnog ponašanja na putu od kuće do škole; - objašnjava kako se reguliše saobraćaj; - predviđa posljedice nepoštovanja saobraćajne kulture; 	<ul style="list-style-type: none"> - posmatraju važne saobraćajnice u mjestu; - posmatraju mjesta odakle počinje saobraćaj; - pozivaju u goste saobraćajne radnike; - crtaju saobraćajna sredstva; - razgovaraju o pravilnom ponašanju u sredstvima javnog saobraćaja; - razgovaraju o pravilnom ponašanju na putu od kuće do škole; - gledaju film o posljedicama nepoštovanja saobraćajne kulture; 	Saobraćaj u mjestu.	Likovna kultura: crtanje raskrsnice. Maternji jezik i književnost: vođenje intervjua.
<ul style="list-style-type: none"> - uočava da Sunce izlazi na istoku, a zalazi na zapadu; - imenuje karakteristične objekte na istoku i zapadu u odnosu na školu; - određuje istok i zapad u odnosu na svoju kuću-stan; - određuje položaj svoje kuće u mjestu. 	<ul style="list-style-type: none"> - posmatraju i razgovaraju o »mjestu« izlaska i zalaska Sunca; - razgovaraju o ustaljenom »putu« Sunca; - izrađuju skice škole ili kuće sa bliskom okolinom; - modeluju reljef bliske okoline i određuju položaj škole ili svoje kuće (odjeljenjska izrada reljefa i pojedinačno unošenje svoje kuće-zgrade). 	Orijentacija u prostoru.	Likovna kultura: modelovanje.

5. Didaktičke preporuke

Kod obrade sadržaja - vode u mom mjestu - ako je to moguće, pozvati odgovarajuće lice iz biohemijskog instituta koje će na djeci prihvatljiv način objasniti o najčešćim zagađivačima rijeka i navesti primjere prirodnog, kao i hemijskog prečišćavanja voda (npr. prolječne bujice kao prirodni prečišćivači).

Prilikom upoznavanja biljaka svog mjesta, nastojati da učenici/e prikupljaju i suše biljke, izrađuju odjeljenjske, grupne ili individualne herbarijume.

Prilikom usvajanja sadržaja o važnim zgradama, ne koristiti termin ustanova. Pod pojmom - važne zgrade - podrazumijevaju se: škole, bolnice, ambulante, domovi zdravlja, vatrogasni domovi, policija, vojni garnizon, muzeji, galerije, biblioteke, vjerski objekti... Naravno, u realizaciji se pominju samo objekti koji su prisutni u okruženju učenika/ca. Preporučljivo je praviti korelaciju sa temom - bilo je nekad -. Takođe, prilikom upoznavanja važnih zgrada, treba izdvojiti karakteristična zanimanja ljudi u njima. Učenici/e treba da pomenute zgrade razlikuju od stambenih zgrada, koje su takođe važne po svojoj funkciji.

Nakon obavljanja predloženih intervjua, tekst objaviti u školskom listu.

U realizaciji sadržaja o orijentaciji, učenici/e treba da vide dio mjesta (objekat prirodne ili društvene sredine) gdje Sunce izlazi i zalazi, u odnosu na svoju školu i kuću-zgradu.

Tema: Zdravlje i ja

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - saznaje o čestim dječijim bolestima; - se upoznaje sa prevencijom, liječenjem, njegom bolesnika i uslovima za ozdravljenje; - saznaje da neke bolesti prouzrokuju veoma sitna bića (mikrobi); - upoznaje značaj vakcinacije; - razvija razumijevanje o čuvanju zdravlja. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o bolestima koje su česte; - razgovaraju o očuvanju zdravlja; - posmatraju sitna bića mikroskopom; - razgovaraju o važnosti higijene kao preventivnog djelovanja na bolest; - posjećuju zdravstvenu ustanovu; - izrađuju razredni pano na temu Zdravlje. 	Najčešće bolesti, preventiva i liječenje.	Maternji jezik i književnost: govorne vježbe na temu zdravlja.

5. Didaktičke preporuke

Prije posjete zdravstvenoj ustanovi djeca treba da uz pomoć nastavnika/ce sastave pitanja za intervju.

Tema: Šta mogu da uradim

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - uočava kako se materija mijenja pod uticajem vazduha i sunčeve svjetlosti; - uočava kako se materija mijenja pod uticajem vode; - uočava da je vazduh svuda oko nas; - zaključuje da vazduh može biti zagađen i da je takav štetan po zdravlje; - zaključuje da svjetlost uočavamo vidom, a da je oko organ čula vida. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - rade sušenje voća, ljekovitih biljaka, pečuraka...; - razgovoraju o promjeni veličine, boje, oblika poslije sušenja; - posmatraju proces truljenja lišća, plodova...; - izvode probe sa vaduhom (naduvavanje balona, pokretanje papirnate vjetrenjače, pokretanje papirnih brodića u vodenoj posudi duvanjem...); - posmatraju fabričke dimnjake i dimnjake kuće i izduvnih gasova automobila; - posmatraju tijela kroz zatamnjena stakla naočara i bez njih. 	Sunčeva svjetlost, voda i vazduh mijenjaju materiju.	Matematika: grafičko predstavljanje podataka.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - upotrebljava različite materijale za izradu određenih predmeta; - povezuje materijal i odgovarajuće oruđe; - uočava značaj reciklaže; - uočava otpatke i otklanja ih iz radnog prostora; - procjenjuje o otpacima koje može ponovo upotrijebiti; 	Učenic/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o materijalima i oruđu koje će koristiti pri njihovoj obradi; - izrađuju sitne ukrasne predmete i poklone, modele vjetrenjače...; - sastavljaju materijale lijepljenjem, šivenjem...; - oblikuju, režu i spajaju materijale; - odvajaju otpatke koje mogu ponovo upotrijebiti; - izrađuju plan odvajanja otpada; - čitaju tekstove o reciklaži; 	Veza između materijala, oruđa i načina obrade.	Maternji jezik i književnost: čitanje odabranih tekstova (o reciklaži i sl.). Likovna kultura: modelovanje.
<ul style="list-style-type: none"> - zaključuje da na kretanje mogu da utiču (da mijenjaju pravac, smjer, brzinu); - uočava promjenu kretanja u odnosu na spoljne uticaje; 	<ul style="list-style-type: none"> - pokreću različite predmete (mijenjaju pravac, smjer i brzinu); - razgovaraju o promjeni kretanja u odnosu na spoljne uticaje; 	Spoljni uticaji na kretanje.	Fizičko vaspitanje: bacanje i hvatanje lopte; manipulacija raznim predmetima.
<ul style="list-style-type: none"> - saznaje o načinu mjerenja vremena; - zna da planira dnevne aktivnosti; - uočava rastojanje u mjestu (dužina); - razlikuje vremenske pojave - vjetar i padavine; 	<ul style="list-style-type: none"> - mjere vrijeme upotrebom časovnika (pješčanih, mehaničkih i digitalnih); - razgovaraju o vremenskom trajanju aktivnosti; - navode podjelu dana na sate, a sata na minute; - vremenski određuju svoje aktivnosti; - izrađuju lični raspored dnevnih aktivnosti; - mjere dužinu (okolina, radni prostor, materijali...); - izrađuju grafikon i unose podatke dobijene mjerenjem; - posmatraju smjer i brzinu vjetra (dim iz dimnjaka, vijorenje zastave, grane na drveću, let lišća...); - izrađuju vjetrenjače; - sakupljaju kišnicu i mjere količinu vode (plastične posude); 	Mjerenje.	Matematika: mjerenje i jedinice mjere.
<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje izvore zvuka; - zaključuje da je uvo organ čula sluha; 	sviraju jednostavne instrumente (bubnjevi i triangl); oslušuju i razgovaraju o zvucima iz prirode (imitacija); izrađuju ritmičke instrumente;	Zvuk.	Muzička kultura: izrada i sviranje na ritmičkim instrumentima.

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi- sadržaji	Korelacija
Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> - se upoznaje sa različitim vrstama prenosa informacija; - zna koristiti neke vrste prenosa informacija; - razvija sposobnost za grafičku komunikaciju; - zna da čuva neke podatke iz raznih medija; - prikazuje prikupljene podatke tabelarno. 	Učenici/e: <ul style="list-style-type: none"> - razgovaraju o različitim načinima prenosa informacija nekad i sad (dimni signali, svjetlost, slike, govor, telefon, računar...); - traže i prikupljaju informacije iz dnevnih i drugih časopisa; - razgovaraju o korišćenju biblioteke i Interneta; - crtaju i čitaju histogram (razvrstavanje učenika/ca po boji očiju, kose, mjesecu rođenja, po visini ...); - razgovaraju o načinima čuvanja dobijenih informacija. 	Sredstva za prijem i slanje informacija; čuvanje podataka; grafičko prikazivanje podataka i upotreba računara.	Matematika: upotreba računara za crtanje grafikona.

5. Didaktičke preporuke

Posmatraju i bilježe događaje u prirodi u svom mjestu i objavljuju ih u školskom i lokalnom listu ili na radiju. Ove djelatnosti se izvode uz sve druge sadržaje gdje postoji opravdana potreba. Ne treba insistirati na obaveznoj svakodnevnoj primjeni kao da su ove aktivnosti same sebi svrha. Računar mogu da koriste učenici/e koji/e imaju uslove za to.

5. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Učeničke predstave i iskustva koje se oblikuju u školi i van nje, moraju biti osnova za planiranje nastave koja će te predstave razviti u pravcu naučnih pojmova.

Nastavu treba organizovati tako da učenici/e razvijaju svoje predstave i otkriju nova saznanja **uz konkretne aktivnosti** u njima bliskom kontekstu.

Nastavnik/ca prevashodno treba da nauči učenika/cu da samostalno uči, istražuje, zaključuje, izvještava, a ne da samo prima gotove informacije.

U prvom razredu aktivnosti su vođene. Nastavnik/ca može da izvodi nastavu postavljanjem pitanja, čime će se učenici/e osposobljavati za samostalno postavljanje pitanja i traženje odgovarajućih informacija ogledom, istraživanjem ili u literaturi.

Organizaciju oblika nastavnog rada treba prilagoditi uzrastu učenika/ce, od frontalne nastave do individualnog rada, rada u paru, i grupnog rada gdje dolazi do izražaja njihova socijalizacija. Kod obrađivanih sadržaja akcenat je na istraživanju.

Na kraju trećeg razreda učenici/e bi trebalo da budu osposobljeni/e da organizuju i izvode istraživanja. Rezultat može biti zbirka fotografija ili histogram urađenih mjerenja, spisak novih pitanja koja su nastala iz neke aktivnosti, crtež na osnovu posmatranja itd.

Nastavnik/ca treba da uvažava individualne razlike i aktivnosti u radu mora prilagoditi mogućnostima pojedinog/e učenika/ce. Nastavne sadržaje iz prirode, gdje god je to moguće, treba upoznat neposredno: šumu učenici/e treba da upoznaju u šumi, živa bića neposredno u prirodi, kako radi pošta da upoznaju u pošti.

Nastavnik/ca treba da iskoristi aktuelne događaje i situacije u razredu i uključi ih u nastavu. Nastavnik/ca mora znati osnovni, vodeći sadržaj i cilj nastave.

Učionica treba da podsjeća na prirodno okruženje, da postane prijatan i zanimljiv prostor, opremljen zbirkama, priborom, priručnom bibliotekom, istraživačkim centrom, kao i produktima izvještaja.

U prvom ciklusu uloga nastavnika/ce je posebno važna. Od njega/nje se zahtijeva brižljivo planiranje. On/a organizuje, vodi aktivnosti, podstiče, animira, koordinira, prati i ocjenjuje. Nastavnik/ca pomaže učenicima/ama i podstiče ih.

Ciljevi nastave su nabrojani u nizu i razvrstani po sadržajima. Ostvarujemo ih kroz aktivnosti učenika/ca. Aktivnosti mogu istovremeno ostvarivati više ciljeva, a isto tako možemo jedan cilj ostvarivati preko više različitih aktivnosti. Veze su naznačene u didaktičkim preporukama i korelaciji među predmetima.

Primjeri aktivnosti su prijedlozi i nastavnik/ca može upotrijebiti i druge načine za ostvarivanje ciljeva.

6. KORELACIJA MEĐU PREDMETIMA

Korelacija među predmetima je data u tabelama pod tačkom 4.

7. STANDARDI ZNANJA NA KRAJU CIKLUSA

TEMA	STANDARDI ZNANJA
KO SMO I ŠTA RADIMO	<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • umije da se predstavi i kaže adresu; • zna da su ljudi različiti; • zna zanimanje svojih roditelja; • uočava da pri proizvodnji nastaju otpaci i da neki od njih zagađuju okolinu; • prepoznaje osnovne epoene novca.
DRUGI I JA	<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • primjenjuje osnovna pravila ponašanja u školi; • zna svoja prava i obaveze u školi; • zna da je potrebno poštovati i uvažavati druge.
MOJA ŠKOLA	<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • umije da kaže pravilan naziv svoje škole i mjesta u kome se nalazi; • zna da treba da čuva školsku imovinu; • zna namjenu školskih prostorija.
SLAVIMO	<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • umije da nabroji neke praznike koje slavi u porodici; • prepoznaje kako se slave neki praznici.
BILO JE NEKAD	<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zna da je život ljudi u prošlosti bio drugačiji; • prepoznaje predmete koji su se koristili u prošlosti; • prepoznaje neke objekte koji su nastali u prošlosti.
MOJE MJESTO	<p>Učenik/ca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razlikuje oblike zemljišta (ravno od neravnog, obradivo od neobradivog); • imenuje vode u svom mjestu; • shvata da voda u prirodi može da se zagadi; • umije da poveže biće sa staništem; • zna značaj raznovrsne ishrane; • razlikuje voće, povrće i žitarice iz svog okruženja; • razlikuje listopadno i zimzeleno drveće karakteristično za svoju okolinu; • razlikuje domaće i divlje životinje i kućne ljubimce; • zna da se priroda mijenja u skladu sa godišnjim dobima; • zna kako čovjek mijenja prirodnu okolinu; • umije da se pravilno ponaša na putu od kuće do škole; • imenuje saobraćajna sredstva koja se koriste u mjestu; • zna da je nepravilno ponašanje u saobraćaju opasno po život.

TEMA	STANDARDI ZNANJA
ZDRAVLJE I JA	Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> zna značaj higijene (lične i prostorne), kao preduslov za očuvanje zdravlja; umije da se zaštiti od bolesti.
ŠTA MOGU DA URADIM	Učenik/ca: <ul style="list-style-type: none"> umije da razvrsta tijela ili materije na osnovu zadatog kriterijuma; zna da od leda i snijega može da dobije vodu; zna da voda može biti zagađena iako se to ne vidi; zna da vazduh može da se zagadi; shvata da svjetlost opažamo čulom vida i da je oko organ čula vida; shvata da zvuk opažamo čulom sluha i da je uho organ čula sluha; umije da upotrijebi časovnik; umije da mjeri dužine i to znanje koristi pri obradi materijala; shvata da Sunce, vazduh i voda utiču na promjenu neke materije; može da izrađuje i primjenjuje tabele; umije da unosi podatke u tabele ; primjenjuje neka sredstva za prenos i čuvanje informacija.

8. NAČINI PROVJERAVANJA ZNANJA I OCJENJIVANJA UČENIKA/CA

Praćenje i ocjenjivanje postignuća djece za predmetni program prirode i društva u prvom i drugom razredu je opisno, a u trećem je opisno i brojčano (na kraju godine). Nastava treba da bude organizovana tako da učenici/e planirane aktivnosti izvode sami/e. Smisao takvog učenja nije samo u pamćenju činjenica, već u razvijanju sposobnosti i spretnosti.

Pri praćenju i ocjenjivanju nastavnik/ca treba da vodi računa kako učenici/e:

- razumiju i koriste uputstva (individualni rad i rad u grupama);
- sarađuju pri raznim oblicima rada (rad prati kao posmatrač, samostalno radi, snalazi se u raznim situacijama, zadatak uradi površno ili detaljno, brani svoj način rada);
- uvažavaju mišljenja drugih pojedinaca i grupa (ne uskače u riječ, izražava svoje nedoumice, dozvoljava drugima drugačiji način mišljenja, razmišljanja, mijenja svoje mišljenje na osnovu argumenata i kritički razmišlja o materiji koja se obrađuje);
- razgovaraju i pišu (kratko, jasno, zanimljivo, suštinski, komplikovano, bez prave ideje...);
- upotrebljavaju različite izvore, literaturu, pomoćna sredstva, tabele (traži sam/a, uz nastavnikov/čin ili roditeljev podsticaj).

Pri praćenju i ocjenjivanju nikako ne smijemo zanemariti djetetovu radoznalost, originalnost i snalažljivost. Nastavnik/ca treba da bira metode koji će učenicima/ama najviše odgovarati i najviše ih podsticati.

9. RESURSI ZA REALIZACIJU

9.1. Materijalni uslovi

Za izvođenje nastave prirode i društva potrebno je obezbjediti: kabinete sa odgovarajućom opremom (konstruktorske zbirke, plastične posude, materijale za oblikovanje i rezanje, oruđe za rad, priručnu apoteku...), kompjuterizovanu učionicu, audio-vizuelna nastavna pomagala (grafoskop, episkop, dijaprojektor, kasetofon, televizor, video-rikorder, magnetofon...), kao i radne mantile za učenike/ce i učitelja/icu.

9.2. Okvirni spisak literature i drugih izvora

Predloženi spisak literature:

1. Kosanović, S. i Novković, Lj.: *Nastava prirode i društva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, (1998),
2. Lekić, Dj.: *Metodika nastave poznavanja prirode i društva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, (1974),
3. Lekić, Dj.: *Metodika razredne nastave*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, (1988),

4. Mandić, P.: *Inovacije u nastavi i njihov pedagoški smisao*, IGKRO "Svjetlost", OOUR Zavod za udžbenike, Sarajevo, (1980),
5. Vrećić, D., Lazarević, Z. i Knežević, Lj.: *Metodika nastave prirode i društva, poznavanja prirode i poznavanja društva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, (1989),
6. Vrećić, D., Janković, R. i Marjanović, D.: *Nastava poznavanja prirode i društva*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, (1984),
7. Zdanski, I.: *Nastava u prirodi*, VESTA FAS D.O.O., Beograd, (1998),
8. Žderić, M., Stojanović, S. i Grdinić, B.: *Metodika nastave poznavanja prirode*, Zmaj, Novi Sad, (1998),
9. Walsh, K. B.: *Kreiranje vaspitno-obrazovnog procesa u kojem dijete ima centralnu ulogu*, Pedagoški centar Crne Gore, Podgorica, (2001).

Drugi izvori:

U realizaciji nastavnih sadržaja potrebno je koristiti sve raspoložive objekte prirodne i društvene sredine, zavisno od okruženja u kojem se škola nalazi.

10. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA/CA

Za izvođenje nastavnog plana i programa iz prirode i društva uz učitelja/icu, nastavnika/cu razredne nastave, profesora/icu razredne nastave i diplomiranog učitelja/icu, po pravilu, nastavu u prvom razredu osnovne škole izvodi i vaspitač/ica.